

[Guión de radio] A Lúa, o sol e as estrelas.

Título: A Lúa, o sol e as estrelas.

Autor: Manuel RICO VEREA

Emisora:

Data de emisión: Polo San Xoán

Chega o verán, chega a calor e os campos reflicten mil cores. Nestes días de meigas e trasnos retomamos esta sección de literatura de tradición oral para aproximarnos ó cancionero popular e ve-lo que nos di do sol, da lúa, das estrelas e das noites das lumeiradas.

-----ventada musical

Era unha noite de lúa
era unha noite clara;
eu pasaba polo río
de volta da muiñada.

-----ventada musical

Así comeza este romance que interpreta Fuxan os ventos e que nos aproxima a superstición galaico-portuguesa que ve ás lavadeiras nocturnas como almas en pena a perpetuidade.

A descrición desta noite de lúa, desta noite clara, sérvenos para entrar nun tema que intencionadamente deixamos para estas festas de San Xoán.

A lúa, o sol, as estrelas, a auga... e a fonte están presentes en tódalas festas cíclicas.

Se falamos do culto ás árbores, do culto ás pedras, do culto ós montes e das súas superposicións respectivas, cómpre falar nestes días de encantos e bruxas, da lúa, do sol, e das estrelas.

A lúa, o astro que constituíu para a humanidade o símbolo do ritmo vital é tamén símbolo de rexeneración cíclica.

Os costumes dos pobos célticos dividían o tempo por lúas e os nosos maiores aínda teñen hoxe a referencia das témporas para predicir o tempo atmosférico.

Para sementa-lo pan, para sementa-lo millo, para facer un enxerto, para corta-la madeira, para colle-las patacas, para face-la vendima, para face-la marmelada e para tantas cousas, aínda hoxe as nosas xentes saben que lúa é a propicia.

Quen non sabe de lúas non sabe nin pode entender porque o labrego fala da lúa de xaneiro ou da lúa de marzo. Para o home do mundo industrial só son importantes os días no que empeza e remata o mes sen incidencias alleas, sen influencias bioatmosféricas na súa produción. Para os homes do campo nos calendarios son importantes os días e as lúas.

O luar de xaneiro non ten compañeiro.
Lúa, a de xaneiro e cariño o primeiro.
Lúa no crecente cornos polo oriente;
lúa no mingunte cornos pra diante.

Lúa chea, lúa nova, lúa vella, lúa mingunte, lúa que enche... lúa, compañeira da noite, porque é saudable e necesario ás veces "andar na lúa" ou "pedi-la lúa", e soñar ata que chegue a hora da retirada.

O sol díxolle lúa
que se fora retirar;
a noite ía marchando
e había que sementar.

O sol díxolle lúa
que se fora recoller;
aquelas non eran horas

de andar sola unha muller.

-----UXÍA: Imos bailar na lúa

A lúa fala, ten calidades e defectos, a lúa mesmo ten nomes que se substitúen polos nomes dos amores, aínda que hai nomes concretos para a lúa e para o sol.

O sol chámanlle Lourenzo
e lúa Catarina;
Catarina anda de noite
e Lourenzo anda de día.

Na lúa podemos ver canto desexamos porque a lúa escoita todo porque ela tamén está triste, soa e vencida na noite.

Esto era o que vían as tres comadres que foron de merenda ó Santo André.

Unha mira para a lúa:
-mira que dobrón de a tres;
outra mira para o ceo:
-mira que pano francés.

Na soidade sempre se atopa un camiño:

Polo sol che mando cartas.
pola lúa soidades,
polas estrelas do ceo
amor meu que te regales.

-Rapazas da miña aldea
quen che me dera a min unha!

Aquí non teño a ningunha
se non é o sol e a lúa.

-----DOLORES PLATA: Lúa descolorida

Na lúa personifica o namorado o seu amor: a ela lle invoca, a ela lle pide, a ela lle di:

-Ai, que noite de luar
ai, que linda claridade
se non te-lo amor firme
non lle conte-la verdade.

A solicitude é ben directa nestoutra cantiga:

Aparta loureiro verde,
deixa clarea-la lúa;
deixa que veñan as nenas
que veñan unha por unha.

O namorado ata pode ter celos da lúa.

Eu, como te quero tanto,
teño celos do luar;
tódalas noites te beixa
cando ti te vas deitar.

A lúa vixía dos amores dos namorados.

-Ai, que noite, queridiña,
ai, que noite de luar
ai, que noite, queridiña
de coller e sementar!

Aparta loureiro verde
deixa clarea-la lúa;
se non vexo os meus amores
non vexo cousa ningunha.

Que noite de lúa fai
para ir pola alameda;
cúbreme co teu capote
que a mantilla me branquea.

Alto pino, alto pino
a onde chega a rama;
debaixo do alto pino
estaba a lúa parada.

-----A PULGUIÑA: A lúa e o sol

Nos asuntos do amor ás veces encontrase o que se busca, outras veces hai que pedir, rogar, solicitar, requirir... e pedindo sempre se encontra quen dea e se é a luz da lúa na frescura dunha noite estrelada, mellor.

Heicho de dar e dareicho
heicho de volver a dar;
heicho de dar e dareicho
de noite polo luar.

O pedir e o dar precisa un "locus amoenus", un lugar idóneo, agradable, que non estorbe o deleite, a expresión dos sentimentos.

Noite escura, noite escura,
ti es pra min un regalo;
xa me ten aborrecido
a noite de luar claro.

Quen anda de noite á lúa
por causa do seu amor
que tome as pedras por leito
e a moca por cobertor.

Por debaixo destes freixos
podemos parrafear
que as follas son miudiñas
e non as pasa o luar.

A lúa vai encuberta
e a noite tamén encobre;
dáme unha fala rapaza
que a túa xente xa dorme.

A lúa vai encuberta
a min pouco se me dá ;
a lúa que a min me aluma
dentro do meu peito está.

-----S. VAAMONDE: A lúa.

Ás veces os amores que naceron un día foron minguando como
vai minguando a lúa no seu devalo para empezar un novo ciclo vital e
unhas veces veñen os esqueces ou os rexeitamentos.

Sae lúa, sae lúa
sae lúa dos anubrados,
que te veñen visitar
os amores olvidados.

A lúa vaise poñendo
a min tanto che me dá ;

a lúa que a min me alumea
nesta terra non che está .

A lúa vai encuberta
con panos de tafetá;
os ollos que a min me queren
nesta terra non están.

Teste galán por bo mozo
e por boa comenencia;
por esta vaste quedando
"a la lúa de Valencia".

A la luna de Valencia
vaste e déixasme quedar;
se encontras outra con gusto
de min non te has de acordar.

Só nos resta a despedida porque a lúa vai devalando e o sol vai
saíndo.

A lúa vaise poñendo
e os tellados xa fan sombra;
eu tamén me vou marchando;
quédate con Deus, paloma.

A lúa xa vai moi alta
os pinares xa fan sombra;
eu voucheme retirando, quédate con Deus, paloma.

A lúa vai encuberta
e o pinar faille a sombra;
eu voucheme retirando,

quédate con Deus, paloma.

A prosopopea, o apóstrofe e a personificación nas cantigas da lúa son diferentes formas de inspiración poética de onde xorden as mais fermosas imaxes que rematamos con esta breve escolma:

Alto pino, alto pino
a onde chega a rama;
debaixo do alto pino
estaba a lúa parada.

Non te acordas, queridiña
dunha noite de luar?
Ti contába-las estrelas
e eu miraba pró chan.

A lúa vaise poñendo
e o luceiro cha acompaña;
que triste se queda un home
cando unha muller o engana.

Aluméame luíña,
aluméame luar;
aluméame de noite,
de día vai traballar.

-----AMANCIO PRADA: Aluméame

O tempo vai indo, o tempo vaise acabando e non podemos deixar de facer unha pequena referencia ás estrelas.

Nas noites claras de primavera e nas noites claras do verán os nosos avós contáronnos mil historias no libro do ceo.

A primeira referencia correspóndelle ó luceiro, á estrela da mañá, á estreliña da fartura, a estreliña que distribúe sorte e felicidade, á estrela da abundancia, ó planeta Venus que no ceo semella ser unha estrela.

Estreliña do luceiro
quen ten amores non dorme
senón o sono primeiro.

Estreliña do luceiro
a que dá máis claridade;
vaise o día, vaise a noite
vaise a nosa mocidade.

Aluméame, aluméame
estreliña da fartura;
aluméame, aluméame
mentres que non vén a lúa.

-----UXIA: Na noite.

Xa de mozos tralas bailadas, volvendo polos camiños verdes prás aldeas, cruzando vales e carballeiras con descansos nos arredores que recenden vida con mantos salpicados de rosiñas e estrelas todos recordamos algunha destas cantigas.

Baila nena, baila nena
e non pares de bailar;
as estrelas tamén bailan
sen parar de alumear.

Carniña, Carniña, Carme,
sangue do meu corazón,

nin contando as estrelas
encontrarás o meu amor.

Tres estrelas hai no ceo,
todas tres de par da lúa;a miña é a do medio
relumbra máis ca ningunha.

Púxenme a contar estrelas
e boteinas no sombreiro;
nunca lle puiden dar conta
ata que veu o luceiro.

-----XOÁN RUBIA:Púxenme a contar estrelas

Cómpre remata-lo soño...

Ímonos de aquí agora
ímonos de aquí que é día
vai o carro das estrelas
ó lado da travesía.

O sol , o símbolo da vida. Segundo as crenzas o lume ten a súa
orixe no sol.

O sol, a estrela máis próxima a nós, recibe culto en tódalas
culturas, sobre todo nas culturas agrícolas, por iso no solsticio de
verán, cando máis medra o sol, tempo de fogueiras e lumeiradas.

As festas agrícolas, os ciclos vitais, aínda que se cristianizaron,
superviven con prácticas ancestrais, ritos e prácticas que se
mesturan nunha noite de encantamentos, meigas e trasnos.

Por ser noite de San Xoán
noite de encantos e bruxas;

por ser noite de San Xoán
téñoche medo, Maruxa.

-----XOSE AFONSO: Canto moço

Noite de encantos e bruxas que se manifesta en prácticas rituais.

O día 23, en moitas vilas da montaña preparábase esta festa cunha ornamentación especial de portas e ventás das nosas casas con plantas que teñen virtudes especiais contra as bruxas e os trasnos: San Xoáns, bilitroques e estalotes tiñan o seu día esperado.

Ó chega-la noite acéndese o lume, símbolo que pervive ano tras ano, alí está o escenario das cantigas e das bailadas.

Bailemos, ai ledas,
raiar de San Xoán,
so ramos de estrelas
nas portas do vrán.

Bailemos, doncelas,
na clara mañá,
nas portas do vrán,
cantar de quincelas.

Bailemos, ai ledas,
raiar de San Xoán,
cantar de quincelas
fogueiras no chan.
Bailemos doncelas,
na clara mañá.

-----MUSICA: Bailada IV R. Groba Cantigas de mar.

O salto ritual tamén ten frases rituais.

Lume de San Xoán
que non me trabe cadela nin can
nin cobra que estea entre o pan.

Son moitas as cantigas que nos falan do lume, do sol e do día de San Xoán. Todas elas manifestan diferentes aspectos dun día grande no ritual popular.

Madrugada de San Xoán
madruga ben garrida
que baila o sol cando nace
e ri cando morre o día.

San Xoán pediulle a Cristo
que non o adormentase
para así ver baila-lo sol
o día da súa romaxe.
Quedei de ir e máis hei de ir
ve-lo lume de San Xoán
chamuscar, chamuscareime
mais non me quero queimar.

Despois das bailadas hai que ir cata-la auga das nove fontes, hai que lavarse, hai que bañarse, hai que aproveitarse dos elementos purificadores ó raia-lo sol sobre as augas das fontes.

Escribiu Iglesia Alvariño, Aquilino:

Era un mencer de San Xoán,
bañábase tras dos pinos,
coma unha ninfa a mañá.

O sol -un sátiro louro-

desfollou nos salgueirais,
unha gargallada de ouro.

Era toda ruborosa,
fuxiu por entre os pomares
de Oural, vestida de rosa.

Mollada a súa cabeleira,
pasou por entre os centeos,
-ía lixeira, lixeira..

----7 ANOS CANCION GALEGA: Brila raio da aurora...

A cultura de tradición oral recolle en diferentes pasaxes o carácter máxico atribuído mañá de San Xoán.

Así empeza o coñecido romance que nos fala da flor da auga.

Mañanciñas de San Xoán

cando o sol alborexaba
e a virxe Santa María
dos altos ceos baixaba
cun ramalliño de flores
e o libro onde rezaba.

Chegou onde a fonte fría
chegou onde a fonte clara
e botando a bendición

desta maneira falaba:

ditosa da doncela
que colla a flor da auga.
